

Құрметті Қабиболла Кабенұлы!
Құрметті Дариға Нұрсұлтанқызы!
Құрметті депутаттар!

1-слайд. Мектептерді оқулықпен қамтамсыз ету мәселелері бойынша алаңдаушылық танытып, көңіл бөліп отырғандарыңыз үшін Сіздерге алғыс айтуға рұқсат етіңіздер.

Осы жылдың қыркүйек айында Министрлік оқулықтарды әзірлеу, басып шығару және оларды жеткізу жағдайларын зерделеу үшін жұмыс тобын құрды.

Бүгін жүргізілген жұмыстың алғашқы нәтижелері мен ұсыныстарымыз туралы баяндауға рұқсат етіңіздер.

2-слайд Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасына және «Білім туралы» Заңға 2011 жылғы 24 қазанда енгізілген өзгерістерге сәйкес 2012 жылдан бастап барлық оқушыларды тегін оқулықпен қамтамсыз ету қарастырылған

(47-бап, ҚР «Білім туралы» Заңы 24.10. 2011 жыл).

Анықтама: 2011 жылға дейін аз қамтылған отбасылардың балалары, жетім балалар және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар тегін оқулықпен қамтамасыз етілген (Үкіметтің 2003 жылғы 19 ақпандағы №173 қаулысы).

2015 жылға қарай барлық оқушыларды оқулықтармен және оқу әдістемелік құралдармен тегін

қамтамасыз ету мемлекет қаражатының есебінен жүзеге асатын болады. Бұл процесс кезең-кезеңмен жүргізіледі, яғни оқулықтарды қайта басып шығарудың 4 жылдық циклына сәйкес оқулықтарды жыл сайын сатып алу арқылы іске асады.

Анықтама: 2012 – 1, 7, 8-сыныптар үшін, 2013 – 2, 9-сыныптар үшін, 2014 – 3, 10-сыныптар, 2015 – 4.5,6,11, 2016 – 12 жылдық бойынша 1- сынып үшін, 7,8.

Оқулықтардың қайта басылып шығуы мыналарға байланысты:

1) Қазақстандағы және дүниежүзіндегі әлеуметтік, экономикалық және саяси өзгерістерге; ғылым мен техниканың, технологияның дамуына сәйкес пәндер бойынша оқу материалдарының мазмұны жаңартылады;

2) білім беру парадигмасының ауысуы, жаңа педагогикалық технологиялардың енуі оқулықтың әдістемелік аппаратына өзгерту мен толықтырулар енгізуді қажет етеді (тапсырмалар мен жаттығулар форматы; бақылау аппараты);

3) оқулықтың тозуы.

3-слайд. Мектеп кітапханаларының кітап қоры оқу пәндерінің санына және сыныптағы оқушылар контингентіне байланысты қалыптасады.

Анықтама: МЖБС-ға сәйкес- 1 оқушыға норма бойынша тиесілі оқулық: 1-4 сыныптар үшін – 11 оқулықтан кем емес, 5-9 сыныптар үшін – 22 оқулықтан кем емес, 10-11 сыныптар – 18 оқулықтан кем емес.

4-слайд. Бүгінгі таңда Астана мен Алматы қалаларында, Жамбыл, Маңғыстау, Атырау, Батыс Қазақстан және Павлодар облыстарында оқулықпен 100% қамтамсыз етілген.

Басқа өңірлерде оқулық жетіспеушілігі анықталды.

Ата-аналар қорының есебінен: СҚО-да – 10,8%, Алматы облысында – 10,1%, ОҚО-да -6,5%, Қостанай облысында – 4,7, Ақмола облысында – 3,9 %, Қызылорда облысында – 3,7 %, ШҚО – 1,2 %, Қарағанды облысында – 0,9 %, Ақтөбе облысында – 0,7%, оқушы оқулықпен қамтамсыз етілген.

Республика бойынша ата-аналар қорының есебінен 3,6% оқушы оқулықпен қамтамасыз етілген.

Оқулықтың жетіспеушілігі жоғарғы сыныптарда жиі әсерін тигізеді. Мектептер ең бірінші бастауыш және орта буынды оқулықпен қамтамсыз етеді. Нәтижесінде жыл сайын 10-11 сынып оқушылары оқулықтар жиынтығын сатып алуы мәжбүр болады.

Жалпы тегін оқулықтармен қамтамасыз ету республика бойынша 96,4%-ды құрайды

5-слайд. Оқу әдебиеттерімен қамтамасыз етуге жауапкершілік 4 деңгейге бөлінген.

1. ҚР Білім және ғылым министрлігі қолдануға ұсынылған оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендердің тізбесін бекітеді және оларды баспалар мен жергілікті атқарушы органдарға жібереді. (*ҚР Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 28 сәуірдегі № 127 бұйрығы*).

2. Жергілікті атқарушы органдар мектептер ұсынған қажетті оқулықтардың негізінде тапсырысты қалыптастырады, баспалармен және жеткізіушілермен шарт жасайды.

3. Баспа жергілікті атқарушы органдардың өтінімі бойынша оқулықтардың сапасы мен уақытылы басылып шығуына жауапты болады.

4. Жеткізушілер конкурс негізінде оқулықтардың мектептерге жеткізілуіне жауапты болады. (*маусым-қыркүйек*).

Анықтама: *Баспаның таза пайдасы шамамен 50 млн.долларды құрайды. Сомма сыныптардағы оқулық нормасы негізінде, оқушылар саны және 30 мың. Дана рентабельділік есеп негізінде анықталған.*

Біз әзірлеуден тапсырысқа дейін және жауапкершілік деңгейлеріне байланысты оқулықтың мектепке дейін жетуі сияқты барлық жүйенің талдауын жасадық.

Енді негізгі проблемаларға тоқталып өтуге рұқсат етіңіздер.

6-слайд. Бірінші. Оқулықтарды әзірлеу және сараптау.

Анықтама: сараптаудың бірінші деңгейі – баспа ішінде, екінші – ғылыми-педагогикалық - «Оқулық» РҒПО, дінтанулық (М және СМ) сараптама, үшінші – оқулықтар мен ОӘК сараптау нәтижелерін қарайтын Республикалық комиссия. Осы жылдан бастап міндетті сантарлы-эпидемиологиялық талдау қарастырылған (ДСМ)

Бір оқулықтың басылуына үш сарапшы қатысады: ғалым, әдіскер және білім беру ұйымынан практик-мұғалім. Осы жылы шетелдік мамандарды тарту арқылы авторлар мен сарапшылардың біліктілігін арттыру басталды.

(жылына 50 автор мен 50 сарапшыны оқыту жоспарлануда).

Анықтама: Қазіргі күні оқу баспаларының 825 базасы қалыптастырылды. Олардың жартысы - докторлар мен ғылым кандидаттары – 400 (48%); аға оқытушылар мен магистрлер – 133 (16%); әдіскерлер, мұғалімдер – 292 (35%).

Баспадан түскен оқулықтардың 7%-ы ғана сараптаудан өтеді. Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес келмеуіне байланысты 5%-ы баспаға ұсынылмайды. Қалған 88%-ы жіберілген қателер мен нақтылықтарға, қиын мәтіндерге, көрнекілігі мен иллюстрациясының жеткіліксіздігіне байланысты қайтадан толықтырылуға жіберіледі.

Анықтама: 2013 жылы сараптамаға 1851 баспа ұсынылды, оның ішінде сараптамадан өткені – 559 (30,2%), өтпегені – 473 (25,5%), толықтыруға жібергені – 819 (4,3%), соның ішінде 669 (36,1%) баспаға ұсынылды, ал 150 (8%) – ұсынылмады.

7-слайд. Талдаулар баспа ұсынған оқулықтар сапасының төмен болуының негізгі екі себебін көрсетті.

Біріншіден, авторлық ұжымдардың қалыптасуында жүйенің, нақты критерийлер мен оларды таңдауда рәсімдердің жоқтығы.

Екіншіден, баспаның ішкі сараптауының сапасыздығы. Қазақстанда мемлекеттік сараптауға баса назар аударылады. Ал халықаралық тәжірибеде негізгі

сараптау баспаның ішінде жүргізіледі. Шетелдік баспалар өз брендтері мен беделдерін сақтау үшін кәсіби сарапшыларды жоғарғы төлемақы негізінде өздеріне тартады.

Осыларға байланысты:

1. Авторлық ұжымдарды іріктеу және олардың жұмысын бағалаудың нақты рәсімдерін бекіту арқылы олар дайындайтын оқулықтардың сапасы үшін баспаның жауапкершілігін көтеру.

2. Халықаралық сарапшыларды тарту және отандық сарапшылардың кәсіби деңгейін көтеру арқылы ішкі сараптаудың сапасын көтеру бойынша баспаларға қойылатын талаптарды күшейту қажет.

Келесі басты проблема – жоспарлау және оқулықтарды уақытылы сатып алу.

8-слайд. Біріншіден, жыл сайын оқулықпен камтамасыз ету кезінде жергілікті атқарушы органдардың жеткіліксіз қаржы бөлуі.

Жалпы республика бойынша оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдарды сатып алуға деген қажеттілік 3,6 %-ға қаржыландырылмаған.

(нақты алғанда қажетті мөлшерден 686 млн.916 мың тг. аз бөлінген).

Анықтама: СҚО қажетті оқулықтарға бөлінген қаражаттың көлемі 89,2% (147 млн.тг жеткіліксіз), Алматы– 89,9% (141 млн.тг.), ОҚО - 93,5% қамтамасыз етуге (204 млн. тг.), Ақмола – 96,1% (21 млн.тг.), Қостанай – 95,3 % (841 тыс. тг.), Қызылорда – 96,3% (51 млн.тг.), ШҚО – 98,8% (20 млн.тг.), Қарағанды - 99% (98 млн.тг.), Ақтөбе – 99,3% (1 млн. 300 мың .тг.)

9-слайд. Сатып алу кезінде мүмкін емес шарттар жасалады: мектептер баспаны таңдайды, бірақ өз еріктерімен оқулықтарға тапсырыс бере алмайды, деректерді білім басқармасы жинайды, жергілікті атқарушы органдар шарт жасайды.

Тағы бір қателік, келесі жылға қажетті оқулықтарды жоспарлау кезінде болады. Оны қазіргі оқу жылында оқып жатқан оқушылардың санымен шығарады.

Оқулықтармен қамтамасыз етуді жоспарлау кезінде оқушылардың қозғалысы мен халықтың өсімі ескерілмейді. Бұл білім басқармасы мен миграциялық және демографиялық қызметтердің арасындағы өзара байланыстың дұрыс жолға қойылмағанын көрсетеді.

Тағы бір себебі, жергілікті бюджет тозған, жарамсыз немесе кітапхана есебінен шығарылатын оқулықтардың шығысын жаба алмайды.

Оқулықтар қорының қолданыстағы жүйесі, ең бірінші кезекте моральдік жағынан тозған (қайта баспадан шығару, мәліметтердің ескіруі және басқалары) оқулықтардың шығысын жабады, алайда физикалық жағынан тозу толығымен жабылмай қалады.

«Тозған» оқулықтардың үлесі шамамен 21-24%-ды құрайды. Осы шығынның орнын толтыруға жұмсалатын қаражат ешқандай ескерілмейді.

***Анықтама:** Елде физикалық жағынан тозған оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендердің есебі жүргізілмейді. Мұндай мәліметтерді мектептер де, білім басқармалары да және ҚР Білім және ғылым министрлігі де жинамайды.*

Кітап қорларының сақталуын қамтамасыз ету бойынша регламенттелген шаралар жоқ. Олардың сақталуын ынталандырушы шаралар да жоқ.

10-слайд. Екіншіден, баспалардан мектептерге оқулықтарды уақытылы жеткізу бойынша да жүйелі бұзушылықтар кездесіп отырады.

***Анықтама:** «Білім туралы» заңның 6-тармағына сәйкес жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын мемлекеттік білім беру ұйымдарына оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендерді сатып алу мен жеткізуді ұйымдастыру жергілікті атқарушы органның құзыретіне жатады.*

Талдау нәтижесінде осыған тікелей қатысты үш себеп анықталды.

Бірінші себеп – жергілікті атқарушы органдардың оқулықтарды жеткізу мерзімін жоспарлауының сапасыздығы.

«Мемлекеттік сатып алу туралы» ҚР заңына сәйкес оқулықтарды белгіленген жерге жеткізіп беру қызметін сатып алу конкурстық рәсімдер арқылы жүзеге асады.

Орташа есеппен бұл рәсім конкурс жарияланған күннен бастап оқулықты жеткізген күнге дейін 50 күнді құрайды. Сол себепті, мектептерді оқулықтармен

қамтамасыз етуді жыл сайын 10 наурыздан кешіктірмей бастау керек. Алайда, конкурстар іс жүзінде уақытында басталмайтындықтан, мектептерге оқулықтардың кеш жеткізілуіне әкеліп соғады.

Бүгінгі күні 5 облыс бойынша кемшіліктер анықталды. (Ақмола, ШҚО, Қызылорда, Қостанай және СҚО). 2 аудандық білім бөлімінің басшыларына, 3 білім бөлімінің қызметкерлеріне тәртіп шаралары қолданылды.

Екінші себеп – конкурстық рәсімдердің жетілмегендігі.

Қазіргі уақытта мемлекеттік сатып алу жүйесі қызмет көрсетуде төменгі бағаны көрсететін жеткізушілермен шарт жасасуды талап етеді.

Баға демпингі нәтижесінде көптеген жеткізушілер өздерінің көлік шығындарын азайтуға ұмтылады. Бұл тауарларды жеткізу мерзімін бұзуға әкеліп соқтырады.

Сондай-ақ, жеткізушілер біліктілік талаптары туралы ақпараттарды бұрмалайды. Олар конкурста жеңіске жетсе ғана жалға алуға көлік іздей бастайды. Бұның өзі тауарларды жеткізу мерзіміне кері әсер етеді.

11-слайд. Үшінші себеп – оқулықтардың коммерциялық дистрибьютор жүйесінің жеткіліксіздігі.

Бүгінде көптеген елдер оқу әдебиеттерін жеткізу мерзімі мен сапасын арттыру үшін оқулықты өндіру процесін логистикадан бөліп қарайды.

***Анықтама:** Финляндияда Sanoma Group Learning – басып шығарумен айналысатын жеке ұйым, Sanoma Pro оқулықтар мен ОӘК жеткізетін жеке ұйым.*

Аустралияда оқулықтарға тапсырыс беру сауда өкілдері мен агенттері, каталогтар және онлайн-тапсырыс арқылы жасалады. Тапсырысты мұғалімдер мен кітапхана қызметкерлері өздері жеке жасайды. Тапсырыс бергеннен кейін ол пошта арқылы жеткізіледі.

Қазақстанда оқулықтарды коммерциялық сату баспалар мен фирмалардың шектеулі желілері арқылы жүзеге асады. Нәтижесінде дүкендерде кезекке тұру кезінде қарбаластар орын алады.

12-слайд. Жоғарыда аталған проблемаларды шешу үшін білім беру ұйымдарын оқулықтармен қамтамасыз ету процесін біріздендіру мақсатында оқулықтармен және оқу-әдістемелік кешендермен қамтамасыз ету жүйесінде қатаң түрде **регламент** тәртібін ұстану ұсынылады. Жұмыстар жыл бойы жүргізіледі.

Мынадай циклді белгілеуді ұсынамыз. **1 қаңтарға дейін** мектептер келесі оқу жылына қажетті оқулықтар туралы мәліметтер беріп отырулары тиіс. Формуланың негізінде аудандық және қалалық демографиялық көрсеткіштер, қайта қабылдауға жоспарланған және оқып жатқан оқушылар саны ескерілуі қажет.

Сонымен қатар мектептер, білім басқармалары жүйелі түрде оқу қорына инвентаризация жүргізуді қамтамасыз етеді.

Пайдаланылған оқулықтарды уақытында тапсыру, олардың пайдаланылғанға дейінгі және кейінгі жай-күйін бағалау процесін регламенттеу қажет.

Осыған байланысты:

- 10 қаңтарға дейін ҚР Білім және ғылым министрлігі Пайдалануға ұсынылатын оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер тізімін бекітеді, ол баспа мен жергілікті атқарушы органдарға жеткізіледі.

- **1 ақпанға дейін** Білім басқармалары баспалармен шарт жасайды;

- **наурыз айының** басында – оқулықтарды мектептерге жеткізудің конкурстық рәсімдері басталады;

- **сәуір айында** заңнамаға сәйкес оқулықтарды жеткізу қызметін мемлекеттік сатып алу процесі аяқталуы тиіс;

- **мамыр айында** оқулықтарды жеткізу жұмыстары басталады;

- **тамыз айына** қарай оқулықтар тұтынушылардың қолында болуы тиіс.

Сонымен бірге, процестің әр кезеңінде бақылау жүйесі де ретке келтіріледі. Білім және ғылым вице-министрі жанынан тұрақты жұмыс істейтін комиссия құрылады. ҚР Білім және ғылым министрлігінің аумақтық бақылау департаменттері шілде-тамыз айларында мектеп орналасқан жерлерге барып, оқулықтармен қамтамасыз етілу тәртібінің дұрыс орындалуын бақылауға алады.

14-слайд. Жергілікті атқарушы органдарға оқулықтардың мектептерге уақытында жеткізілуіне байланысты жауапкершілікті арттырумен қатар, оқулықтарды жеткізу қызметін мемлекеттік сатып алу мерзімі мен форматын қысқарту, сонымен қатар жеткізушілерге қойылатын біліктілік талаптарын жоғарылату мүмкіндігін қарастыруды сұраймыз.

Сонымен бірге арнайы түзеу мектептеріне арналған оқулықтардың бағасын нарықтың бағасына дейін өсіру арқылы, мемлекеттік сатып алу жүйесін қайта қарастыруды жоспарлап отырмыз. Сонымен қатар түзеу мектептеріне арналған оқулықтарды әзірлеуші мамандарды даярау ісі де қарастырылады.

15-слайд. Құрметті депутаттар!

Оқушылардың танымдық жұмысына негізделген заманауи оқу процесінде сапалы оқулықтар білім алудың ең басты қайнар көзі болып табылады.

Сондықтан да бұл мәселе әрқашан Білім және ғылым министрлігінің бақылауында.

Министрліктің бастамасына қолдау көрсетіп отырғандарыңызға және білім мен ғылым мәселелерін көңіл қойып тыңдағандарыңызға тағы да алғыс айтуға рұқсат етіңіздер.

Сіздердің барлық ескертулеріңіз бен ұсыныстарыңыз жүйелі түрде қарастырылып, Министрлік тарапынан оқулықтармен қамтамасыз ету ісінде ескеріледі.

Назарларыңызға рахмет!